

Держава і
освіта

УДК
130.123:[37.091.12:
005.745

**Іван
БЕХ**
Директор
Інституту
проблем виховання
НАПН України,
академік
НАПН України,
доктор психологічних
наук, професор

Директор школи, ліцею, гімназії № 1-2 2017

ДУХОВНО РОЗВИНЕНА ОСОБИСТІТЬ У ПСИХОВИХОВНОМУ ВИМІРІ

В статті розкривається динаміка категорії “дух” у контексті проблем виховання зростаючої особистості. У цьому плані методика має справу з конструктами “духовність” і “Я-духовне”. Наголошується, що кінцевою метою виховного процесу повинна бути духовно розвинена особистість. Кожен вихованець мусить стати суб’єктом власної духовної “Я-системи”, використовуючи її у регуляції своєї поведінки, діяльності, спілкування.

Досягти цю кінцеву мету можливо у організованому Я-центрованому розвивальному вихованні, яке ґрунтується на етичній свідомості та етичній рефлексії.

Аналізуються два суб’єкт-суб’єктних відносин, які необхідно рівною мірою утверджувати у процесі сходження підростаючої особистості до духовних цінностей. Пропонуються психологічні засоби підвищення стійкості духовної Я-системи.

Ключові слова: дух, духовність, етична свідомість, етична рефлексія, Я-система, Я-центроване розвивальне виховання.

Духовність особистості – проблема, яка конститує її вищу сутність, смислоціннісну іпостась. На філософському рівні означена проблема, яка має тривалу історію, продуктивно осмислена у всій її глибині й цілісності. Нині ми долучаємося до неї не лише у психологічному, а й у технологічному контексті. Цього разу вона висвітлюється новими гранями, оскільки йдеться про пошук реальних засобів уведення особистості у світ духовності. З огляду на сказане, слід зважити на певні обставини.

Духовно досконалії особистості жити у сучасному світі нелегко, позаяк у ньому діють досить потужні сили, які перешкоджають їй бути досконалою. За таких умов ду-

ховно розвиненій особистості необхідно стати справжнім майстром, щоб підтримувати внутрішню гармонію, не впадати у розпач, залишатися вірною особистим цінностям та високому сенсу життя. Однак, *щоб прогрес людства тривав неперервно, іншого шляху для нього, окрім духовного, немає.*

При організації виховання у дітей та підлітків вищих духовних цінностей слід враховувати широкую соціальну ситуацію, у якій відбуватиметься цей процес, *точніше суспільні погляди на такі цінності, глибину їх осягнення і відповідні ставлення до них.* Скажімо, любов як благородне почуття, що підносить особистість за межі тимчасового, буденного, часто-густо перетворюють лише на

швидкоплинне хвилювання, властиве людині. У такому разі відпадають підстави для прагнення зростаючої особистості до вищих сенсів життя і духовного перетворення. Втрачається значущість достойних вчинків; вони переважно видаватимуться непотрібними. Такі вчинки, що втратили для особистості високосмислову основу через власне знецінення відповідних цінностей аж до їх безглуздості, набувають статусу голих фактів, які не приносять користі ні їхнім авторам, ні оточуючим.

Процес духовно-морального виховання зростаючої особистості повинен здійснюватися у контексті світоглядних утворень, таких як “світ людей” і “світ речей”. Традиційний виховний підхід теж не дистанціюється від них. Однак реальне уявлення вихованця про ці утворення обмежується певною автономією, відсутністю стійких причинно-наслідкових зв’язків між ними.

Обґрунтуванням такої психологічної ситуації слугує онтогенетично первинне тяжіння дитини до близьких людей (передусім рідних). Власне, і сам процес пізнання початково центрується на людині, лише пізніше поширюючись на речі, що оточують. Відтак, у свідомості особистості значною мірою втрачається цілісність, згідно з якою людина є творцем світу речей у широкому розумінні цього слова.

Ця обставина набуває особливої ваги стосовно процесу виховання, прямою метою якого виступає духовно розвинена особистість. Виховуючи дитину, слід, по-перше, забезпечити у неї суб’єктивну значущість людини, її непересічність і велич, зумовлені виключно її великими діяннями, безкорисливо спрямованими на благо інших. По-друге, важливим виховним завданням має виступити реалізація так званого орієнтаційно-ціннісного зміщення. Обов’язково повинна відбутися внутрішня центрація саме на духовних діяннях, а вже потім на самій людині як автора цих діянь. Таким чином у самосвідомості зростаючої особистості сформується переконання, що

якраз духовне діяння, вчинки виступають єдиною мірою її розвитку.

Духовне самопереконавання як особлива рефлексивна дія має обов’язково бути у внутрішньому арсеналі вихованця, який орієнтується на духовне зростання. Звично таку дію намагаються ототожнити з інтелектуальною рефлексією, аргументуючи тим, що ці утворення спрямовані не назовні, а всередину суб’єкта. Також вони наводять логічний лад у його внутрішній діяльності. Однак таке обґрунтування видається недостатнім, оскільки дія духовної рефлексії сягає далі згаданої логічної функції (хоча вона досить важлива) і має закінчитися з певною мірою ймовірності зміною позиції стосовно певної духовної цінності. Саме зважаючи на означену функцію, її доцільно кваліфікувати духовним самопереконаванням. Воно ж набагато психологічно важче, ніж логічний процес як такий, оскільки апелює до емоційно-ціннісних переживань людини. Крім того, зростаючій особистості при розгортанні процесу духовного самопереконавання доводиться звертатися й до власної мужності, адже вона має справу й з тіньовою стороною Я-духовного. Здійснити ж, так би мовити, візит до цієї сфери їй завжди нелегко. Адже все залежить від того, які шари пережитого, що безпосередньо можуть бути пов’язані з соромом, відразу й іншими вкрай негативними емоційними переживаннями, особі необхідно відтворювати у свідомості. Якщо такий процес рефлексії через підвищену душевну складність стає неможливим, тоді найкращим виходом із ситуації буде чесне самовизнання людини, що вона боїться своїх думок, оскільки вони вимагають непосильних напружень, і тому відмовляється від них.

Особистість, що стає на шлях духовності, повинна володіти вираженням морально-прогностичним мисленням. Таке мислення полягає у здатності людини передбачати моральне діяння, визнача-

Духовно розвинена особистість – кінцева мета виховного процесу

ти його позитивну (чи негативну) міру впливу на інших. Ця здатність основана на врахуванні відповідних вчинкових провісників, які лише сигналізують про можливість певної моральної колізії. Однак на цьому моральна мисленнева діяльність не закінчується: вона відшукує і реалізує найбільш оптимальні шляхи вирішення подібних моральних ситуацій.

Духовно розвинена особистість має суттєву особливість – вона вибудовує стосунки, за яких звертається по допомогу, у разі потреби, насамперед заради іншого чи найближчого оточення і лише потім заради себе. Це є дійсним проявом діяльнісної поваги такої особистості до тих, з ким вона перебуває у тісних відносинах, піклування про них; при цьому особистість ставить себе у позицію ціннісної підпорядкованості. Тож **спроможність надати перевагу іншому, коли сам перебуваєш у скрутному становищі, становить суть високої духовно-моральної самосвідомості.**

Виховуючи духовність, слід виходити з того, що індивід народжується з налаштованістю на розвиток саме Я-духовного, становлення самого себе як особистості. Було б добрим знаком, якби цей розвиток виявлявся однозначно продуктивним. Однак цього не трапляється: **Я-духовне завжди зустрічає перепони як зовнішні, так і внутрішні, які впливають на його якість, гальмуючи чи зміщуючи у негативний бік.**

Початково вихованець мусить максимально усвідомити духовність (цінності, що її складають) як дію-вчинок, поведінку загалом. І **це діяльнісне відображення добра попереджатиме пасивність, яка зазвичай виникає у навчальному процесі**, коли більшість знань об'єктивно не могли бути використані у реальній практиці. З іншого боку, **на основі саме такого розуміння духовності мають створюватися відповідні технології її виховання.**

Стосовно осягнення людиною самої себе (своїх розумових, моральних, соціокультурних надбань), уведена категорія “Я-концепція”. Однак для розуміння особистістю власної внутрішньої духовної картини доцільно застосовувати більш логічно строге поняття “Я-система”. У ньому має фіксуватися ієрархія цінностей за їх смисловою висотою, узагальненістю і підпорядкованістю, а також місце нижчих душевних пристрастей та емоційних переживань, більш чи менш стійких почуттєвих утворень.

Кожний вихованець повинен стати суб'єктом власної “Я-системи”, використовуючи її для регуляції своєї поведінки, діяльності, спілкування. Щоб вихованець піднявся до такої надздібності, **він мусить усвідомити, що духовна самосвідомість, на основі якої формується “Я-система”, не є актом самоспоглядання, а виступає складною дією, якою слід цілеспрямовано оволодіти і надати їй внутрішнього сенсу.**

Із самосвідомістю пов'язана й вершинна мета розвитку особистості – **набуття власної суб'єктності**, під якою розуміємо її здібність у кожній ситуації і за будь-яких обставин самостійно визначати свої соціальні дії і в кінцевому підсумку свою життєву спрямованість. Здібність, про яку йдеться, є широко узагальненим утворенням, а значить проходить тривалий час становлення, коли конкретні ситуації змушують особистість внутрішньо їх упорядкувати за соціальними способами вирішення і відповідною мотивацією. І лише після цього можливе узагальнення власних дій як показників суб'єктності. Варто наголосити саме на мотиваційному узагальненні, оскільки від змісту дій безпосередньо залежатиме й життєва спрямованість особистості.

Інколи висловлюється судження – “це якраз та людина, яка потрібна”, і це вважається за ідеал вихованості. Який же його глибинний сенс? Щоб правильно відповісти на це питання, слід спочатку

з'ясувати авторів такого судження. Це здебільшого пересічні особи з переважаючими утилітарними цілями і прагненнями, з нерозвиненою духовністю. Вони й вважають за досконалу ту особистість, яка потрібна саме їм, яка була б суголосною їхнім життєвим поглядам і сприяла їх реалізації.

Насправді духовно розвинена особистість повинна бути такою для себе і не боятися бути такою перед іншими, не відмовлятися заради них від своїх цінностей з усіма своїми особливостями. Той факт, що духовно примітивна група може чинити доволі значний тиск на розвинену особистість, встановлений як психологічна закономірність. Отже, така особистість повинна володіти ще й рішучістю, упевненістю в собі, щоб протистояти негативним груповим зазіханням. Наголосимо, що *через перший духовний вчинок у вихованця входить початкова духовність. Звідси розуміння ним істини – “Я духовна особистість” як основний мотив його подальших духовних діянь.*

Щодо цієї розвивальної істини, варто підкреслити ще одне твердження. *Золотим правилом набуття зростаючої особистістю духовності є усвідомлення нею себе як носія духовності.* Це правило вже увійшло – саме у такому формулюванні – у виховний вжиток педагога. Воно реалізується ним як процес розгортання у вихованця духовно-морального самоусвідомлення, ціннісно перетворювальна сила якого досить значна.

При використанні означеного правила все ж слід, *по-перше*, зважати на те, що вихованець може проявляти два види ставлення до духовності. За першого виду, він не усвідомлює повністю духовність як таку. Сутність другого виду полягає в тому, що вихованець, не усвідомлюючи духовності, все ж спонтанно повернутий до неї. Свідченням такого висновку є та обставина, що під час спілкування на цю тему він не демонструє повної байдужості чи якихось негатив-

них переживань. Тож внутрішня розгорнутість до духовності – це вже важливий момент в оволодінні вихованцем нею.

По-друге, бажано, щоб вихованець усвідомлював себе як носія духовності, тобто не перебував віч-на-віч з цією якістю як з абстрактним етичним утворенням, а долучав до такої зустрічі її творців та зберігачів (певних персоналій, народ, державу). Тому *необхідно спрямувати мислення вихованця на те, щоб його судження “я носій духовності” ототожнювалося із судженням “я усвідомлюю себе перед моєю нацією як носій духовності”.* За останнього варіанта вихованець уподібнюватиме себе до нації не на підставі своїх конкретних надбань, а актуалізуючи індивідуальне життя, у якому ці надбання формувалися і нині існують. Усе це підвищить рівень готовності вихованця прямувати шляхом духовності.

Зростаюча особистість повинна прокладати внутрішній шлях до духовності свого вищого Я. Якщо ж цього не відбувається, тоді власне Я вона неодмінно обмежуватиме конкретними здібностями, уміннями, меркантильними прагненнями, елементарними життєвими інтересами, і цим задовольнятиметься. Це слугує свідченням того, що *така особистість повернута назовні, до того, що іноді називають справжнім активним життям, не розуміючи його істинного сенсу.*

Без планомірних виховних впливів ця особистість набуде стійкого смаку до такого способу життя, і зламати таку настанову стане надзвичайно важко. Річ у тім, що схоже за спрямованістю оточення може постійно її підкріплювати. Воно вважає, що означена особистість набула життєвої мудрості і живе за його принципами, вчасно віддаючи належне своїй власній персоні.

Особистість, про яку йдеться, *не може глибоко проникнути в основу своєї почуттєвої природи через недостатність етичної рефлексії*, тому

якраз оточення часто й виступає вирішальним фактором у формуванні її особистісної спрямованості. Воно навіть і, що прямування до вищої духовності – це лише непотрібна витрата часу, яку слід осуджувати і заперечувати. Через це у душі особистості зароджується стан духовної суперечності, неспокій, байдужість до справжніх цінностей життя. Тоді вона обирає шлях подвійних життєвих стандартів: зовнішньо така особа демонструє (на жаль, лише словесно) свою високу суспільно значущу орієнтацію, внутрішньо ж у неї ціннісна порожнеча і примітивність, яку їй доводиться приховувати. Все ж може настати час, коли внутрішні поштовхи приведуть цю особистість до висновку, що вона не просто жива істота, але також і носій духовності, тоді й відбудеться відмова від беззмислового існування і прокинеться бажання кардинально інших цінностей.

Щоб духовно *розвивальний процес* на рівні індивідуальності був продуктивним, він *мусить мати сприятливі внутрішні умови*. Серед них насамперед – емоційне благополуччя, піднесеність високопочуттєвих надбань вихованця. Але така внутрішня картина у дійсності видається нереальною. Її створенню часто заважають певні знегоди глибокої емоційно негативної насиченості, які виникають внаслідок різноманітних життєвих обставин.

Є лише один механізм реагування на них – **терпіння**, до якого, зазвичай, особистість далеко не завжди готова. Однак, *завдяки механізму терпіння забезпечується лише перший етап*, призначення якого полягає у тимчасовому знятті стану незгоди. *На другому* – більш важливому етапі – *має відбутися якісно відмінне перетворення цього стану на стан душевної стійкості*. Лише він виступає необхідним внутрішнім підґрунтям виховання духовних цінностей.

що досягти його шляхом самонавіювання чи самонаказу неможливо. Часто особистість, яка переживає стан знегоди, пасивно віддає себе часові. Усе ж піднятися до душевної стійкості і перебувати в ній вихованець зможе, якщо набуде досвіду розгляду певної знегоди у силовому полі власних реально діючих високосмислових цінностей. У такому разі він спрямовано зосереджуватиметься на них, відтворюючи і самого себе у ситуації певного суспільно значущого діяння, і оточення, в якому воно розгорталося, і ті суспільні оцінювання, які завершували його.

Саме повторення такого внутрішнього способу й приведе до того, що *духовна цінність* виступить стабілізуючою силою позитивного душевного стану вихованця. Відтепер така цінність *виявиться не лише інструментом утвердження суспільно значущої зовнішньої поведінки, а й засобом наведення психологічного ладу у внутрішньому світі вихованця*.

В Я-центрованому розвивальному вихованні слід зважати на психосоціальні орієнтації особистості, які визначають тип її поведінки. Їх умовно можна кваліфікувати орієнтацією-слабкістю та орієнтацією-настійливістю.

Особистість з орієнтацією-слабкістю виразно проявляє цю рису як дію, поведінку або спілкування у ситуаціях душевного напруження: прийняття відповідальних рішень, смислоцінного вибору, тобто за складних і неоднозначних обставин реального життя. Спочатку емоційно реагуючи розпачем, потім вона вагається, часто вдається до очікування. У цьому випадку проблеми, які виникають перед нею, особистість пов'язує з часом, сподівається на нього: час все розставить на свої місця, якось усе вирішиться.

Загалом її ставлення до проблем характеризується пасивністю у тому сенсі, що такій особистості сама зовнішня ситуація диктує свою проблему у сукупності мети та умов, за яких вона задаєть-

ся (наприклад, як поведетися щодо вимог ровесників: прийняти їх чи відмовитися).

Проблемні ситуації своїм змістом та мотиваційною спрямованістю чинять тиск на особистість з орієнтацією-слабкістю, обмежують таким способом її увагу, перешкоджаючи долучити до вирішення певної проблеми власний досвід, набуті здібності та вміння, комунікативні резерви. Тільки поширивши свою увагу за межі актуальної ситуації на власне Я, означена особистість може досягти успіху.

Особистість з орієнтацією-настійливістю активно шукає шляхів вирішення певних проблем. Відтак, кожен з них вона розглядає у контексті власних потенційних можливостей. Тому емоція хвилювання, яка первісно виникає на етапі зародження певної проблеми, не в змозі перешкодити їй розглядати її цілісно. Настійливість такої особистості, яку вона використовує, якраз про це свідчить. Адже ця риса відображає вищий рівень її особистісного Я, пов'язаний із самосвідомістю та волею. Саме з цих складників власного Я така особистість вичерпує необхідну психічну енергію для досягнення прийнятої мети, а не обмежується лише нижчим емоційним підґрунтям.

Я-центроване духовно розвивальне виховання, яке ми утверджуємо, передбачає центральну мету – забезпечити умови, за яких вища духовність була б внутрішньо притаманна Я особистості. Стратегічний принцип досягнення цієї мети полягає у положенні, згідно з яким вирішальними є не зовнішньо підкріплювальні впливи, за яких вихованець перебуває у пасивній позиції, а ті, що виходять із самого Я, з його суспільно значущого рівня, який, своєю чергою, теж спрямовано формується. Саме активність Я є вирішальною у духовному розвитку зростаючої особистості, і завданням вихователя має стати забезпечення її у процесі суб'єкт-суб'єктної взаємодії. Тож, *перше, що повинен здійснити вихованець під керівництвом вихователя, –*

це прийняти власну духовну зміну як своє безпосереднє завдання, яке він має успішно вирішити, використовуючи всі свої внутрішні емоційно-розумові тавольові резерви. При цьому правильно організувати ці резерви, щоб вони не були хаотичними, має допомогти спільно з вихователем вибудувана гіпотеза як система умов, за межі яких не повинні виходити дії вихованця.

Цього разу стане у пригоді й механізм долучення до себе значущих людей, передусім своєї родини, а потім й інших. Таке долучення є нічим іншим, як запозиченням кращих цінностей значущих осіб роду вихованця. Він приймає в себе суспільно важливий внесок попередніх поколінь, і у той же час це ставить перед собою завдання самому зробити свій внесок заради майбутніх поколінь. Можна сказати й по-іншому: вихованець мусить міцно триматися за рід силою особистісної рефлексії.

Отже, у вихованця має сформуватися не тільки уявлення, а й чітке переконання, забарвлене позитивними переживаннями, що саме через вищі ціннісні смисли він вступає у відносини з вихователем. Вищі смисли мають домінувати, оскільки поряд з ними реально функціонують і відносини нижчого буттєвого сенсу, за якими упорядковується життєдіяльність вихованця у певному віковому періоді. Цими відносинами теж можна керувати, особливо на перших етапах їх виникнення, оскільки згадане упорядкування повинне розгортатися лише у суспільно значущих межах. Із цим пов'язана небезпека, що вихованець вийде за окреслені межі через недостатню духовно-моральну стійкість.

Доцільно розрізнити *два типи відносин, які мають рівною мірою проявлятися у процесі сходження підрастаючої особистості до духовних цінностей. Перший тип назвемо відносинами обов'язково перетворювальними*, які виникають й існують між вихователем та вихо-

Держава і освіта

Духовно розвинена особистість – кінцева мета виховного процесу

ванцем на етапі свідомого привласнення останнім певної духовної цінності. Вони ґрунтуються не на формальній поверхневій міжособистісній взаємодії, а на глибинній сутнісній основі вихователя і вихованця, і різною мірою змінюють одне одного. Цього разу найвищі почуття поваги, любові, піклування є визначальними у виховних міжособистісних взаєминах. Поряд з відносинами обопільно перетворювальними **доцільно вичленити відносини односторонньо перетворювальні**, які теж мають проявлятися між вихователем і вихованцем. Наголошення на тому, що вони повинні проявлятися, має принципове значення, оскільки таке явище не є закономірним і спонтанним. Розкриємо цю міжособистісну ситуацію. *По-перше*, односторонньо перетворювальні відносини можуть спостерігатися лише на етапі, коли вихованець здійснює вчинок, мотивований тією чи іншою духовною цінністю. *По-друге*, – і це найважливіше, – коли в процесі цього здійснення він відтворює ті духовні характеристики, які демонстрував вихователь як внутрішні засоби у виховному процесі, спрямованому на духовне зростання вихованця. Якщо така внутрішня робота вихованця відсутня, місця означеним відносинам у його духовному діянні не буде, і це істотно збіднить його внутрішню духовну структуру.

Надзвичайно **важливою умовою сходження підростаючої особистості до вищих духовних цінностей є забезпечення їх стійкості у духовній Я-системі вихованця, запобігання їх девальвації чи взагалі зникненню з його внутрішнього особистісного досвіду**. На жаль, у цій сфері ще багато науково незвіданого.

Зупинимось лише на деяких фрагментах, які можуть пролити світло на означену умову. Відомо, що у Я особистості існують різні за ціннісною спрямованістю складники. Особливо небезпечними виявляються різноманітні *Его-пристрасті* та нижчі емоційні прагнення,

що супроводжують щоденне буття. За звичного внутрішнього життя, коли людина не аналізує його перебігу, не виокремлює певних станів, згадані емоційні складники зливаються з високими смислоціннісними утвореннями і виступають як недиференційоване ціле. Самостійно осягнути певні залежності між ними людині важко. Так створюється внутрішнє підґрунтя для особистісно деструктивних змін в особистості вихованця.

За таких умов його завдання полягатиме в тому, щоб, *по-перше*, розчленувати нижчі і вищі складники власного Я, *по-друге*, не просто ізолювати духовні утворення від нижчих емоційних, а й утвердити набуті духовні цінності як певний окремий внутрішній світ, що має стати визначальним в особистісній сутності вихованця. Саме у такій іпостасі він повинен сприймати самого себе і вибудовувати взаємини з людським довкіллям.

Ця внутрішня самоперетворювальна робота видається конче необхідною для забезпечення духовної стабільності. Її підсилюватиме й звернення особистості до власного життя, але у тому його сегменті, що пов'язаний з відхиленням від змісту привласнених духовних цінностей, тобто із ситуаціями, які мотивувалися *Его-спонуканими*. Вихованець повинен чітко відтворити такі ситуації, пов'язати кожну з них із конкретним егоцентрованим мотивом, дати йому об'єктивну оцінку та стати щодо цього у самокритичну позицію. Таке цілісне розумове осягнення минулих подій має викликати й адекватний емоційний відгук; без цього воно не буде продуктивним. Йдеться про переживання відрази, а то й огиди до суспільно несхвальних життєвих ситуацій. Це нові переживання у душевній картині вихованця, оскільки йдеться про його особистісний набуток, який знаходив поведінкове втілення. Звично він їх відчував стосовно матеріальних речей і об'єктів, з якими спорадично вступав у

певний контакт. Тож вони об'єктивно перебували на периферії емоційного існування вихованця. Відтепер вони мусять зміститися в його духовно-ціннісну структуру, стати частиною його Я-духовного.

При цьому слід зрозуміти, що згадані емоційні переживання актуалізуються не самі по собі, а за допомогою певного внутрішнього поштовху. Таким є набутий позитивний емоційний досвід діяння, який за законом контрасту породжує протилежний. Звичайно, що для такого внутрішнього явища потрібна і спрямована спонукка вихователя.

Саме *за таких* запропонованих дій *є сподівання, що зростаюча особистість не втрачатиме духовно набутого, а орієнтуватиметься на нього як єдиний дієвий спосіб духовно досконалого життя.*

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бердяев Н. А. Дух и реальность. – М. : АСТ, Харьков : Фолио, 2006. – 679 с.
2. Буюева Л. П. Сакральность духовного пространства. // Педагогіка. – 1995. – № 5. – С. 52–56.
3. Вентцель К. Н. Свободное воспитание: сб. избр. трудов – М. : АПО, 1993. – 364 с.
4. Знаков В. В. Духовность человека в зеркале психологического знания и религиозной веры. // Вопросы психологии. – 1998. – С. 104–114.
5. Зязюн І. А. Педагогіка добра: ідеали і реалії : наук.-метод. посіб. – К. : МАУП, 2000. – 308 с.
6. Помиткін Е. О. Психологія духовного розвитку особистості : монографія. – К. : Наш час, 2007. – 280 с.
7. Савчин М. В. Духовний потенціал людини. – Івано-Франківськ : Вид-во «Плай» Прикарпатського Ун-ту, 2001. – 203 с.
8. Франк С. Л. Духовные основы общества. – М. : Республика, 1992. – 511 с.
9. Франкл В. Человек в поисках смысла. – М. : Прогресс, 1990. – 368 с.

Иван Бех

Духовно развитая личность в психовоспитательном измерении

В статье раскрывается динамика категории “дух” в контексте проблем воспитания растущей личности. В этом плане методика имеет дело из конструктами “духовность” и “Я-духовное”. Отмечается, что конечной целью воспитательного процесса должна быть духовно развитая личность. Каждый воспитанник должен стать субъектом собственной духовной “Я-системы”, используя ее в регуляции своего поведения, деятельности, общения. Достичь эту конечную цель возможно в организованном Я-центрированом развивающем воспитании, которое основывается на этическом сознании и этической рефлексии. Анализируются два субъект-субъектных отношения, которые необходимо равной мерой утверждать в процессе восхождения подрастающей личности к духовным ценностям. Предлагаются психологические средства повышения стойкости духовной Я-системы.

Ключевые слова: дух, духовность, этическое сознание, этическая рефлексия, Я-система, Я-центрированное развивающее воспитание.

Ivan Bekh

Spiritually the developed personality in a pikhovikhovnomu measuring

The article is devoted to the dynamics of category of “spirit” in the context of education of a grown-up personality. In this case, the methods have to deals with constructs “spirituality” and “Self-spiritual”. It is noted that the ultimate goal of the educational process should be spiritually developed person. Each student has to become a subject of their own spiritual “Self-system” using it in the regulation of their behaviour, activity and communication. To reach this ultimate goal is possible during an organized self-centered developmental education based on ethical consciousness and ethical reflection.

Two types of subject-subject relations that should be maintained equally when the grown-up personality ascents to spiritual values have been analyzed. The author offers psychological means of improving the sustainability of student’s spiritual Self-system.

Keywords: spirit, spirituality, ethical consciousness, ethical reflection, Self-system, self-centered developmental education